

ADOLPHUS VORSTIUS (LEIDEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
26 FEBRUARI 1641
2656

Antwoord op Huygens' brief van 15 februari 1641 (2635).

Samenvatting: Vorstius volgt in zijn brief het betoog uit Huygens' *Orgelgebruyc*, waarover hij zeer lovend is.

Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Primaire bron: *Responsa*, pp. 41-47: volledig.

Vroegere uitgaven: Worp 3, nr. 2656, p. 151: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 2656, pp. 531-534: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Polybius; Pythagoras.

Plaatsen; Engeland; Frankrijk; Italië.

Titel: *Orgelgebruyc*.

Glossarium: cantus (gezag); concentus musicus (samenklank); decantare (zingen); ἀρμονία (harmonie); hymnus (lied); instrumentum (musicum) (muziekinstrument); modulatio (muziekstuk); modus (melodie); μουσική (muziek); μουσικωτάτος (muziekgeleerde); musica (muziek); musicus (muzikaal); organum (orgel); ὄργανον (orgel); φιλόμουσος (muziek liefhebber); ψαλμός (psalm); συμφωνία (samenklank); vox assa (onbegeleide stem).

Transcriptie

Rem præclaram, vir nobilissime, præstitisti, et tuo præcipuè dignam ingenio, quod nodum hactenus perplexum brevi quidem illo, sed nervosissimo libello feliciter adeo expediveris. Fatendum utique est mihi, me et gratissimo eum ante dies aliquot excepisse animo, et eâ per otium reverentiâ in illius incubuisse lectionem, quam cum tibi ipsi, tum scriptis tuis debeo. Visne jam porrò scire, ecquid, post lecta ac cogitata omnia, sentiam in istâ controversiâ, quæ cultus nostri divini partem spectat aliquam? Dicam apertè atque ingenuè, quandoquidem ita fieri cupis | 42 | per amicitiaë sacra, perque illum τῆς γνησίας μουσικῆς amorem, quo me jam inde ab adolescentiâ teneri non ignoras, et cujus exactior scientia ἐκ νηπίων σύντροφος tibi est, sicuti de Arcadum gente scribit Polybius. Enimvero si musices curam, quâ juvenus imbueretur, ad □νομοφύλακας καὶ τῶν πόλεων ἐπιμελητάς pertinere arbitrati sunt philosophorum Græciæ cordatissimi; quia mira quædam ejus vis est in utramque partem, ad morum nempe ingeniorumque tum integritatem, tum corruptelam, unde rerum publicarum ferè salus, aut interitus, quis non videt multò magis veræ in Deum religionis, hoc est Christianæ, interesse, quænam in templis, atque inter sacra usurpetur concentuum musicorum ra- | 43 | -tio? eamque à sapientibus, et talium gnaris, tuique similibus petendam esse viris? Quanquam autem ad universum musices genus referri hæc possit consideratio, libuit tamen contrahere eam tibi ad usum duntaxat admirandæ illius, et vetustatis venerandæ machinæ spiritualis, quam Græcorum musici ὄργανον ἐξόχος censuerunt vocandum, δία τὸ πολυαρμόνιον αὐτοῦ et inter cætera omnia instrumenta musica perfectionem. Eliminatis primò sacras extra ædes irreligiosum hujus, et huc usque receptum usum. Assentior tibi planissimè. Major enim τοῖς ἀγίοις τόποις ac Deo dicatis tribuenda est reverentia, quam ut theatralis quædam et dulcibus fracta modis musica, οὐ συμφωνισμοῦ χάριν ἀλλὰ ψυχαγωγίας μόνον po- | 44 | -puli, jam Deo non vacantis suo, aures illic aut detineat, aut, aliis intenti, ne afficiat quidem. Pergis deinde, et abusum hunc cum recto usu commutandum judicas. Adhibes sacris hymnis et ψαλμοῖς, dum solenniter in ecclesiâ decantantur, organi ejusdem συμφωνίαν, cum plenam majestatis, tum rebus divinis convenientissimam. Atque hanc ipsam ita limitas circumspectè, ita ex naturâ musices attemperas, ut nemo, nisi qui ipse paullò sit δεισιδαιμονέστερος, ac nodum in scirpo quærere velit, ullam ex hâc conjunctione superstitionem, aut vitium ullum in cultu religioso sibi jure possit imaginari. Observandum strictè censes τῆς Δωρίου ἀρμονίας τὸ σεμνὸν, et Pythagoræ celebratum apud veteres spondæum, quibus | 45 | modis quid efficacius ad animos componendos, et in cælestium rerum comtemplationem, Deique conditoris majorem venerationem erigendos? Vitari jubes τὸ ποικίλον καὶ πολήτροπον καὶ πολυκαμπές, quod peritiores artifices plerumque consecantur in omni instrumentorum

genere. Atqui istâ ratione modestam, simplicem, decoram ac gravem habebimus musicam, quam cum severiores etiam theologi in assæ vocis cantu probent, nescio quo colore, in organi modulatione voci junctâ, eandem queant improbare. καὶ ¹ εἶμι τοίνυν θῆς τῶν πεπεισμένων, qui nullum hîc deprehendere valeo aut judaïsmum, aut papatum, sed utilitatem tecum comperio longè maximam. Imò affirmare audeo sanctè, me, ex quo | 46 | tempore laudabilis hic ritus apud nos est introductus, fructum ejus rei percepisse uberrimum. Taceo, in Angliâ, Galliâ, atque Italiâ idem olim evenisse mihi, quod tibi. Sum enim ex eorum quoque numero hominum, qui infirmitatis sibi conscii suæ, à stimulis atque incitamentis quibusdam externis in negotio pietatis, licitis tamen illis et honestis, non abhorrent. Velim interim liberam horum omnium manere usurpationem, utpote τῶν οὐχ' ἀπλῶς ἀναγκαίων.

Aperui candidè, vir amplissime, mentem meam, et prolixius fortassis quam oportuit, dum pleraque quæ tua sunt tibi occino iterum. Verumtamen necessitatem hanc imposuisti ipsemet mihi, qui ita accuratè hoc tractas argumentum, ut | 47 | nihil à me dici possit, quod à te non dictum sit prius. Quæ aspergis subinde operi □περὶ ἐπανορθώσεως aliorum quorundam errorum, singula suum habent pondus, et subactum tuum atque acre in talibus judicium indicant. Non patitur autem epistolæ ratio, cujus modum jam excessi, uti quidquam de hisce in præsens scribam. Vale, virorum præstantissime, et divinæ musices assertor doctissime, Vorstiumque tuum μουσικώτατον ἀσπάζεται, eo quo dudum cepisti loco habere perge. Lugduni-Batavorum. XXVI Febr. anno MDCXLI.

Tuæ Nominationi observantissimus
Adolfus Vorstius.

Vertaling

U heeft, edele heer, uitstekend werk geleverd, dat vooral ook uw vernuft waardig is, in die zin dat u die tot nu toe onontwarbare knoop in een weliswaar kort maar krachtig boekwerkje zo knap hebt ontward. Ik moet bekennen dat ik enkele dagen met dankbaar gemoed vrij veel eruit tot mij heb genomen en dat ik mij op het lezen heb toegelegd met de eerbied die ik uzelf en uw geschriften verschuldigd ben. Wilt u nu weten wat ik, na alles te hebben gelezen en overdacht, vind van deze controverse die een aspect van onze eredienst betreft? Laat ik mij vrij uiten en openhartig spreken, omdat u wilt dat dat zo gebeurt om der vriendschap wille, en vanwege de liefde ¹voor de zuivere muziek¹ waarvan u weet dat die mij reeds vanaf mijn jeugd in haar greep houdt, en waarvan de precieze kennis voor u ¹een mede-opvoeder sinds de kindertijd¹ is, zoals Polybius over de Arcadiërs schreef. Als inderdaad de verstandigsten der Griekse filosofen van mening waren dat de liefde tot de muziek, waarmee de jeugd moet zijn doortrokken, van belang is voor ¹wetshandhavers en de bestuurders van de steden,¹ omdat zij een wonderbaarlijke kracht in zich heeft, twee kanten uit, namelijk ten opzichte van de wording en de verwording van zowel de zeden als het verstand, en daarmee bijna van de redding of de ondergang van de staat, wie ziet dan niet in dat dat nog van veel meer belang is voor de ware, dat wil zeggen de Christelijke godsdienst, [om te weten] welke grondslag wordt gebruikt voor de muzikale samenklanken in de kerken op heilige plaatsen?, en dat de muziek moet worden verlangd door wijze en deskundige en op u gelijkende mannen? Al kan deze overweging verwijzen naar de muziek in het algemeen, u heeft die willen toepassen op het gebruik van dit slechts te bewonderen en vanwege zijn schoonheid te vereren geestelijk werktuig, dat de Griekse musici ¹het instrument bij uitstek¹ noemden, ¹om de veelvoudige harmonie ervan,¹ en het volmaakste onder alle instrumenten. U sluit eerst het ongodsdienstige, maar tot nu toe buiten de muren van de kerk aanvaarde gebruik uit. In dit opzicht ben ik het volledig met u eens. Eerder is het onze taak ¹in deze heilige¹ en Gode gewijde ¹plaatsen¹ eerbied te betrachten, dan dat een of andere theatrale en met mooie melodieën versierde muziek, ¹niet vanwege bezinning maar puur voor het vermaak,¹ de oren van het volk, nog met zijn gedachten bij God, òf in beslag neemt, òf, als het [volk] ergens anders op gericht is, in het geheel niet bereikt. U gaat vervolgens voort en oordeelt dat het misbruik plaats moet maken voor het juiste gebruik. U voegt aan de heilige gezangen en ¹psalmen,¹ wanneer ze plechtig in de kerk worden gezongen de samenklank van het orgel toe, zowel vol van grootsheid als zeer geëigend voor geestelijke zaken. En dit beperkt

1. <□□□>.

u zó weloverwogen, en breidelt u zó volgens de natuur van de muziek dat niemand zich met recht, tenzij hij een beetje ¹bijgelovig¹ is en spijkers op laag water wil zoeken, in deze verbintenis enig bijgeloof of enig kwaad voor de godsdienst kan voorstellen. Oordeelt u niet dat wij strikt ¹de eerbiedwaardigheid van de Dorische harmonie¹ moeten volgen en de bij de Ouden geprezen spondeeën van Pythagoras, waarmee wij het beste de geest tot rust kunnen brengen en kunnen opwekken tot beschouwing van hemelse zaken en tot meerdere verering van God onze schepper? U beveelt aan ²het gevarieerde, het wisselende en het draaierige¹ te vermijden, dat de bekwamere kunstenaars op elk soort van instrument toepassen. En door dat argument zullen wij een bescheiden, eenvoudige, gepaste en ernstige muziek hebben, die echter de strengere theologen, hoewel zij die eigenschappen in het gezang van de onbegeleide stem goedkeuren, in het orgelspel bij de zang door ik weet niet wat voor redenering kunnen afkeuren. ¹En ik ben dus een dagloner van de gelovigen,¹ die niets kan ontdekken wat op jудаïsme of pausdom lijkt, maar slechts met u een groot nut vindt. Daarom durf ik plechtig te verklaren dat ik, sinds de tijd dat die lovenswaardige gewoonte bij ons is ingevoerd, overal de vruchten daarvan heb waargenomen. Ik zwijg erover dat mij, net als u, eertijds datzelfde is overkomen in Engeland, Frankrijk en Italië. Ik behoor immers tot die mensen die, zich bewust van hun zwakheden, geen bezwaar hebben tegen zekere uitwendige stimulansen en prikkels waar het de vroomheid betreft, als ze maar toegestaan en eerbaar zijn. Ik zou willen dat van al deze zaken vrijelijk gebruik werd gemaakt, namelijk ¹van deze niet direkt noodzakelijke dingen.¹

Ik heb, edele heer, vrijuit mijn mening gegeven en misschien uitvoeriger dan gepast, toen ik al die dingen die u al had gezegd u weer op mijn beurt vertelde. De noodzakelijkheid daarvan hebt u mij echter zelf opgelegd, omdat u het onderwerp zo uitputtend hebt behandeld dat door mij niets kan worden gezegd wat niet al eerder door u is gezegd. De zaken waarmee u uw werk lardeert ¹ter verbetering¹ van verschillende andere dwalingen, hebben elk hun eigen gewicht, en laten uw doorkneed en scherpzinnig oordeel in dergelijke aangelegenheden zien. Maar de aard van een brief, waarvan ik de maat al heb overschreden, laat niet toe daar nu nog verder op in te gaan. Vaarwel, edele heer en geleerde verdediger van de goddelijke muziek, en blijf uw ¹muziekminnende¹ Vorstius, die ¹u als muzikkenner groet,¹ hoog houden op de plaats waar u hem al zo lang geleden hebt gezet. Leiden, 26 februari 1641.

Uw nederige
Adolfus Vorstius.

2. Verwijst zeker naar het spelen van variaties op psalmen en liederen.